

УДК 159.9: 37.015.3

**УЯВЛЕННЯ ПРО СТАРІСТЬ І СТАВЛЕННЯ ДО НЕЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ
ШАМНЕ А.В.**, доктор психологічних наук, професор кафедри психології
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: shamne@ukr.net

ЄВПАК Ю.І., викладач спеціальних дисциплін,
**Технікум землевпорядкування Житомирського національного
агрокологічного університету**

E-mail: julijalav@ukr.net

Анотація. У статті розглядаються уявлення представників юнацького віку про феномен старості. Подано результати емпіричного дослідження уявлення про старість і ставлення до неї студентів 19-22 років ($n = 68$) на основі використання опитувальника міжпоколінної толерантності та проективної методики Нюттена. Проаналізовано позитивні та негативні стереотипи, які пов'язані із старінням і старістю в аспекті відносин між поколіннями, оцінок і атитюдів сучасної молоді. Автори розглядають рівень толерантності до феномену старості, зміст і форми прояву толерантних та інтолерантних установок по відношенню до людей похилого віку у юнацькому віці. Як показали результати теоретичного та емпіричного аналізу представники «третього віку» у сучасному суспільстві часто опиняються на позиції соціальних аутсайдерів, тому у статті проаналізовано шляхи мінімізації масштабів прояву ейджизму і його негативних наслідків.

Ключові слова: геронтопсихологія, юнацький вік, студенти, старість, інтолерантні установки, толерантні установки, ейджизм, стереотипи.

Актуальність. В ХХ – ХХІ столітті населення масово стало досягати похилого і старечого віку. Тому актуальною залишається проблема ставлення інших поколінь (передусім, молоді) до людей похилого віку, мінімізації масштабів прояву ейджизму та його негативних наслідків. З одного боку, проблема негативного сприйняття старості іншими поколіннями полягає в негативних проявах фізичної старості, з іншого – в протиставленні поколінь за ознакою несхожості в способах думок, цінностях, ідеалах. Останнє поглиблюють суспільно-історичні трансформації останніх років в Україні та світі, які постійно збільшують розрив між поколіннями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Західні дослідники фокусують увагу переважно на культурно-історичних формах ставлення до старості (М.Д. Грмек, Е.Россет, А.Е. Imhof, К.-Р.Кörping, С.Wulf), філософському осмисленні проблем пізнього

віку (Т. Rentsch), державній підтримці людей похилого віку (А.-М.Guillemard, М. Wingen, М.Winkes) тощо [2; 3]. Значно менше уваги приділяється дослідженню ставлення людини до своєї старості, а також ставлення інших поколінь до людей похилого та старечого віку. Останнє є важливим фактором розвитку людини похилого віку, оскільки до усвідомлення самого себе в новій віковій якості людина приходять і через ставлення до неї інших людей. Дотичною є проблема ейджизму [4] і як окремий аспект її розгляду – проблема інтолерантного, негативного ставлення до старості та старіння з боку молодого покоління, яка проявляється в різних формах. Тож, **актуальність** дослідження ставлення молодого покоління до літніх людей пов'язана з пошуком універсальних, «всечасових» механізмів побудови людських відносин.

Дослідники зазначають, що в свідомості сучасного суспільства існує безліч як позитивних, так і негативних

стереотипів, які пов'язані із старінням та старістю [2]. Останні (наприклад, образ літніх людей як непотрібних і таких, які обтяжують суспільство) негативно впливають на самопочуття людей похилого віку, заважають сприймати їх диференційовано і можуть привести до негативних наслідків як для людей похилого віку, так і для молодого покоління й для суспільства в цілому [4].

Метою дослідження є аналіз ставлення сучасної молоді до представників похилого віку та феномену старості в цілому, аналіз позитивних та негативних стереотипів, які пов'язані із старінням і старістю в аспекті міжпоколінних відносин, статусних позицій, оцінок і атитюдів сучасної молоді.

Старість не є феноменом, який пояснюється лише біологічно, а значною мірою являє собою результат активного соціального конструювання. Ставлення до старості є чуттєвим до соціокультурного контексту, тому його необхідно розглядати як змінне і рухливе. Воно виступає як набір конвенціональних настанов (правил, норм, цінностей, стереотипів), який визначає соціально-можливі дії «інших» по відношенню до цієї вікової групи, та регламентує поведінку її членів. В якості найсуттєвіших механізмів конструювання ставлення до старості виступають морально-нормативні регулятори (наприклад, уявлення про неприпустимі варіанти поведінки по відношенню до людей похилого віку); форма і зміст взаємовідносин між поколіннями; культурні дискурси (художня література), мовно-комунікативні регулятори тощо [5].

Уявлення про феномен старіння і ставлення до старості ми досліджували на вибірці студентів КДПІ (м. Кривий Ріг) та НУБіП (м. Київ) (всього 68 студентів у віці 19-22 роки). Предметом емпіричного дослідження стали суб'єктивні установки студентів по відношенню до людей похилого віку.

Методи дослідження. У емпіричному дослідженні були використані:

1) методика вивчення міжпоколінної толерантності, розроблена Г.Л. Бардієр (2005) в рамках опитувальника ВІКТІ («Види і компоненти толерантності-інтолерантності»). Шкала «Міжпоколінна толерантність» була модифікована нами в шкалу «Толерантність до покоління людей похилого віку». Вона налічує 10 тверджень, рівень згоди з кожним із яких оцінюється по 7-бальній шкалі (наприклад, «Мене дратують літні люди», «Я зважаю на можливі вікові проблеми людей похилого віку, з якими спілкуюсь» тощо);

2) модифікована проєктивна методика Нюттена «Закінчення незавершених речень». До переліку 18 стандартних речень методики Нюттена на різну тематику (ставлення до себе, до минулого та ін.) було додано 12 незавершених речень, що відображають ставлення до старості («Старість для мене...», «В старості я...», «Літні люди можуть (не можуть)» «Літні люди повинні (не повинні)...» тощо).

Результати. Шкала «Толерантність до покоління людей похилого віку» дозволила визначити рівень і зміст толерантних установок досліджуваних юнацького віку. Розподіл респондентів за загальним рівнем толерантності наступний: низький рівень толерантності – 38 % студентів, середній – 49 % студентів, високий рівень толерантності – 3% (2 студента). Зміст соціальних установок досліджуваних визначався шляхом детального аналізу відповідей на питання анкети. В цілому позицію студентів можна визначити як **«пасивну толерантність»**, тобто вони демонструють свого роду «толерантне невтручання». Іншими словами, люди похилого віку не дратують респондентів (66% досліджуваних), вони не сваряться з літніми людьми (75%), намагаються зважати на можливі вікові проблеми літніх людей (50%), хочуть стати більш стриманими та терпимими по відношенню до них (66%). Більшість респондентів (88%) вважають, що необхідно з повагою ставитися до людей похилого віку. При цьому лише 8% сту-

дентів відповіли, що вони цікавляться особливостями цієї вікової групи. Більше ніж половина з досліджуваних (51%) вважають, що люди старшого покоління повинні заслужити належне ставлення зі сторони оточуючих, і для цього вони повинні більше поважати молодь (92% респондентів). В останніх позиціях ми бачимо елементи інтолерантного ставлення до літніх людей та прояви вікової дискримінації з боку молоді.

З метою детального аналізу сутності «пасивної толерантності» досліджуваних ми проаналізували відповіді респондентів на незакінчені речення. У зв'язку з метою дослідження ми аналізували суб'єктивні установки, уявлення і переживання, пов'язані із ставленням до літніх людей і старості (всього 12). Запропоновані незакінчені речення цієї тематики були розділені на групи:

Перша група «Уявлення про старість і ставлення до неї» (незакінчене речення № 1. «Думаю, що літня людина – це..»; № 2. «Коли я бачу літніх людей, я..»; № 3. «Літні люди можуть бути щасливими, якщо»; № 4. «Старість починається»; № 5. «Не люблю людей похилого віку, які...»). Друга група «Стереотипні установки відносно старості» (№ 6. «Літні люди повинні..»; № 7. «Літні люди можуть..»; № 8. «Літні люди не повинні..»; № 9. «Літні люди не можуть..»). Третя група «Моя майбутня старість» (речення № 10. «Коли я буду старим я..»; № 11. «Старість для мене..»; № 12. «В старості я...»).

В процесі закінчення речення №1 «Думаю, що літня людина – це...» більшість респондентів відповіли, що літня людина – це перш за все мудрість та досвід (50%), які є результатом прожитого життя («це збагачена життєвим досвідом людина»). Разом з тим літні люди це ті, «кому вже виповнилось 70-80 років», кого «потрібно поважати» (9%), хто потребує турботи, розуміння, співчуття, допомоги, терпіння (26%) («це добра, досвідчена люди-

на, яка має потребу в людях», «це людина похилого віку, яка часто є капризною і впертою, як дитина, але дуже добра і потребує турботи, любові та уваги рідних»). Основне протиріччя у відповідях полягає в тому, що літні люди з одного боку мудрі, з іншого – безпорадні і потребують підтримки.

При відповіді на питання № 2 «Коли я бачу літніх людей, я..» опитувані описували комплекс своїх емоцій та переживань: перш за все це жаль (35%), який вони відчувають по відношенню до літніх людей в зв'язку з їх важким фізичним, душевним та матеріальним станом («зазвичай мені їх шкода, у них завжди щось болить», «мені їх шкода, бо вони все життя працювали, а «достойного» життя суспільство їм не надає» тощо). Літні люди викликають ряд негативних емоцій (роздратування, неприйняття) («вони мене дратують») (12%), але поряд з цим і повагу («прокидається повага»), інтерес («мені цікаве їх життя», «інколи замислююсь, вдивляючись в їх обличчя, як долю вони зустріли» тощо), захоплення, почуття обов'язку (9%). Крім емоцій у відповідях представлені різноманітні думки і роздуми, які навіює зовнішній вигляд старості: всіх чекає старість («іноді у мене з'являється страх перед старістю»), про свою старість молоді потрібно думати вже зараз («думаю про те, що колись я сама буду такою», «я замислююсь про те, що мене чекає в майбутньому» тощо) (18%).

При відповіді на запитання № 3 «Літні люди можуть бути щасливими, якщо..» більшість опитуваних (74 %) написали, що щаслива старість можлива за умови, якщо людей похилого віку люблять, турбуються про них, поважають їх, якщо вони не самотні і в них є сім'я, родичі, діти, внуки («якщо їх будуть оточувати турботливі діти та родичі», «якщо їх будуть любити, цінувати, поважати», «якщо вони будуть відчувати любов і повагу до себе», «якщо про них турбуються» тощо). Ці відповіді доводять розуміння

молоддю значимості соціальних контактів і емоційної підтримки літніх людей. При цьому 15% з них вважають, що щаслива старість пов'язана із реалізацією життєвих цілей і очікувань («якщо вони досягли всіх своїх життєвих цілей», «якщо справдилися їх очікування щодо свого життя», «якщо вони реалізувались в якійсь справі» тощо), з отриманням якихось благ («у них буде все, що їм потрібно») і наявністю здоров'я (6%).

На речення №4 «*Старість починається...*» відповіді респондентів розійшлися більш суттєво: приблизно половина (46%) вважає, що старість починається із настанням певного календарного віку («після 50», «з 60 років», «в 65 років», «з 75 років» тощо), з отримання нового соціального статусу (пенсіонер) або ролі (бабуся, дідусь). Друга половина респондентів (47%) вважає, що старість це стан душі і починається вона тоді, коли людина «відчула себе старою», коли вона усвідомлює себе старою («коли починається пасивність», «з того моменту, коли сам себе відчуєш старим», «не з віком, а з психологічним і моральним занепадом, тому що не старієш душею», «коли людина здається» тощо). Акцент на внутрішній активності («старість починається із втратою людиною цілей в житті», «коли в душі виникає відчуття, що вже нічого робити») і розумінні старості як внутрішнього стану душі говорить про розмежування респондентами старості фізіологічної і духовної. Отже, студенти близькі до позиції Б.Г. Ананьєва, який говорив, що парадокс людського життя полягає в тому, що у багатьох людей «завмирання» відбувається набагато раніше, ніж фізичне старіння. Такий стан спостерігається у тих людей, які свідомо ізолюються від суспільства, уникають соціальної активності і обов'язків тощо. Певна кількість респондентів (12%) пов'язують перехід до старості із змінами зовнішності («коли ти кардинально змінюєш стиль одягу»), фізіологічними змінами («коли

людина стає безпомічною») і погіршенням здоров'я («із склерозу»).

Відповіді на запитання № 5 «*Не люблю людей похилого віку, які...*» дозволили виявити негативні установки молоді відносно літніх людей, негативні поведінкові зразки і якості, які студенти приписують літнім людям. Перш за все, молодь (26%) не любить в літніх людях моралізаторство, схильність до нав'язливих порад і спроб «вчити життю», їх спроби постійно повчати на тлі «поганого ставлення до молоді» («які читають мораль», «вказують як жити і постійно бурчать», «думають, що вони краще за всіх розбираються у всьому і нав'язують свою думку», «лізуть не в свої справи і вічно повчають молодих», «які засуджують сучасну молодь» тощо).

Майже чверть випробовуваних (28%) не люблять в літніх людях те, що вони постійно всім незадоволені, скиглять, бурчать, обурюються, пліткують, скаржаться на життя і заважають жити іншим тощо («занадто голосно і емоційно реагують на те, що сталося», «всім незадоволені», «вічно ниють про погане життя», «бурчать, обурюються владою», «кричать на молодих, ниють і гніваються», «пліткують і дуже примхливі» тощо). У цих висловлюваннях виявляються інтолерантні установки, пов'язані з приписуванням літнім людям певних характерологічних особливостей і емоційної нестабільності.

Група речень «*Стереотипні установки щодо старості*» уточнила зміст інтолерантних установок молоді. «*Літні люди повинні ...*» бути щасливими, відпочивати, радіти життю (33%), любити оточуючих, піклуватися про сім'ю і онуків (12%), вони повинні жити, розвиватися і реалізовувати себе (7%) («всіма силами намагатися жити і радіти», «не втрачати бажання жити, якщо у них є хвороби або проблеми», «відпочивати, подорожувати, радувати родину»), піклуватися про себе і своє здоров'я («не сумувати через свою старість», «не комплексу-

вати через свій вік») (9%). Конструктивні копінг-стратегії представлені відповідями: «*намага-тися не хворіти*», «*не втрачати бажання жити*», «*бути добрими (гуманними, мудрими)*» (12%). Деякі респонденти (9%) відзначають, що літні люди повинні «*змиритися з кінцем*», «*чекати смерті*», «*сидіти на пенсії*». Але в цілому у студентів переважає позитивна установка на те, що люди похилого віку повинні протистояти старості: вони не мають опускати руки, зупинятися, втрачати надію, падати духом, обмежувати себе, замикається в собі тощо (39%).

У відповідях на питання «*Літні люди можуть...*» відбилася практично та ж тематика. З одного боку респонденти вважають, що літні люди можуть активно впливати на навколишній світ, тобто «*ділитися безцінним досвідом*», «*піклуватися про когось*», «*впливати на молодих*», «*впливати на життя своїх дітей*», «*бути зразком для наслідування*», «*здійснити те, що хотіли в молодості, але не було для цього часу і можливості*», «*бути хорошим дідусям або бабусею*» (59%). З іншого боку, частина (12%) вважає, що вони можуть «*помилятися*», «*обгово-рювати всіх на лавочці*», «*бурчати*», «*хворіти*» тощо. У більшості відповідей, таким чином, переважає позитивна установка на те, що люди похилого віку можуть активно брати участь в житті, бути потрібними, затребуваними і корисними.

Однак, деякі респонденти виявляють інтолерантність у сприйнятті поведінкових характеристик літніх людей. Це пов'язано переважно з тим, що люди похилого віку не можуть і не повинні робити. «*Літні люди не можуть...*», з точки зору більшості респондентів (51%), жити повноцінно, працювати, забезпечувати себе і піклуватися про себе, доглядати за собою, «*жити на повну*», «*жити самотійно без рідних*». Підкреслюється неспроможність людей похилого віку, оскільки вони не можуть «*все пам'ятати*», «*жити без відпочинку*», бути щасливими без своїх турбот, «*не можуть бігати крос*» то-

що. При цьому стереотипи проявляються в переконаності, що літні люди повинні відповідати якимось стандартам і тому вони не можуть «*думати тільки про себе*», бути злими, невічливими, жорстокими, звинувачувати оточуючих, зраджувати собі і своїм принципам, «*змушувати рідних жити так, як вони це бачать*», «*звинувачувати оточуючих у своїх помилках*», «*робити дурниці*» тощо (35%). Очевидно, що такі стереотипи можуть негативно впливати на самопочуття людей похилого віку. Відчуття себе як непотрібних людей, як тягаря – психологічна основа громадської та професійної пасивності пенсіонерів.

В цілому оцінка того, що люди похилого віку *повинні і можуть* робити і відчувати значно більш розмита, ніж того що вони не повинні і не можуть. Саме в описі останнього чітко проявляються інтолерантні установки і єдність позицій респондентів. Абстрактний «дозвіл» на відпочинок, активне і щасливе життя (можуть і повинні) супроводжується численними (і не тільки фізичними) обмеженнями. Складається враження, що «резерв» життєвого потенціалу людей похилого віку в очах молоді значно вищий ніж їх можливості в реалізації цього потенціалу. Ця думка підтвердилася при аналізі відповідей – закінчень речень третьої групи «*Моя майбутня старість*».

Результати, отримані при оцінці респондентами «себе в старості», дуже цікаві. Закінчуючи речення «*Старість для мене...*» частина респондентів, описувала абстрактну старість (старість взагалі). Вони давали різні відповіді, які важко класифікувати. Найчастіше старість «*асоціюється з мудрістю прожитих років*» (7%); це «*час для себе*», «*для нових справ*» (7%), «*останній етап в житті*», «*підбиття підсумків*», «*коли все майже зроблено і пожинаєш плоди свого життя*» (24%), «*спокій, відпочинок*», «*це довгий вихідний*» (12%), «*осмислення прожитого*» (12%), «*втрата близьких*», «*страх*» (7%). Іноді щодо власної майбутньої

старості відповіді формулювалися як заперечення: «Старість для мене...» «*може і не розпочатися*», «*далека реальність*», «*мене це поки не стосується*», «*невідомий період життя*» тощо.

Закінчуючи речення «*Коли я буду старим я ..*», «*В старості я ..*» молоді (на відміну від літніх людей – їх сучасників) передбачає активно реалізувати себе, багато подорожувати, займатися улюбленою справою, відпочивати, радіти життю, допомагати дітям і онукам. Вкрай мало оцінок своєї майбутньої старості як самотності, смерті, хвороби, проблем («*я буду хворий*», «*помру і мене поховать*», «*зіп'юсь*» тощо) (9%). В цілому власна майбутня старість вбачається діяльною, радісною і повноцінною. Закінчуючи ці речення респонденти пишуть: «*вестиму активний спосіб життя*», «*буду жити для себе*», «*займусь улюбленою справою*», «*буду вирощувати квіти*» (45%), «*допомагатиму своїм дітям*», «*буду займатися господарством і пестити онуків*» (25%), «*буду подорожувати*», «*буду радіти життю*» (22%). Переважна більшість респондентів описують діяльну, затребувану, насичену подіями, активну старість, в якій немає місця хворобам, немічності, самотності.

Висновки і перспективи. Зіставлення даних дає можливість побачити ряд тенденцій і суперечливих позицій у ставленні до старості в української молоді. По-перше, досить чітко відрізняється опис ставлення до старості в цілому і опис «себе в старості». «Резерв» активності нинішніх літніх людей в очах молоді нижче їх власних можливостей в реалізації свого майбутнього потенціалу старості. Позитивне ставлення до власної активної старості контрастує з оцінкою людей похилого віку в цілому, які дуже багато «не повинні» і «не можуть». Опис «себе в старості» оцінюється частіше позитивно (можливість відпочивати, реалізовуватися, діяти, жити без проблем і турбот в оточенні люблячих родичів), набагато рідше негативно (останній етап життя, кі-

нець, самотність тощо) або взагалі заперечується (треба ще дожити). Позитивні риси літніх людей (мудрість, терпимість) для представників молодіжної групи (18-22 років) в цілому більш значущі, ніж негативні. Тим не менш більшість з них вважають, що літня людина виключається з усіх форм соціальної активності. Отже, існуючі негативні геронтологічні стереотипи мають прихований, завуальований характер і проявляються у віднесенні літньої людини до категорії «відпрацьованого ресурсу» та установках соціального ігнорування. Оцінка стану здоров'я в літньому віці демонструє дію стереотипних асоціацій старості і хвороби.

Ставлення до старості і до людей похилого віку має відтінок «дозволу» на можливий відпочинок, діяльне і щасливе життя (можуть і повинні), але супроводжується багатьма деструктивними установками (обмеженнями, пов'язаними з віком) щодо того, що вони «не повинні» і «не можуть» робити. Складається образ літніх людей як якогось баласту, який обтяжує суспільство. Найбільш характерними є стереотипні уявлення про старість як період безпорадності, залежності від оточуючих, візуальної неприязливості. В найгіршому варіанті наявність негативного образу літньої людини фіксується як асоціативний ряд: старі люди – все в минулому – кінець життя – забуті – безпорадні. По-друге, явними є протиріччя в оцінці старості і старіння. Перше полягає в тому, що літні люди з одного боку мудрі і досвідчені, з іншого – безпорадні і потребують турботи і підтримки. Друге – в тому, що, з одного боку люди похилого віку – це мудрі люди, які володіють великим життєвим досвідом, щасливе життя яких пов'язане з любов'ю, турботою, повагою оточуючих і затребуваністю з їхнього боку. З іншого боку – характерні для людей похилого віку способи самореалізації (наприклад, у вигляді спроб передачі оточуючим власного життєвого досвіду) виявляються не потрібними і не затребувани-

ми молоддю. Ці «непотрібні» спроби трактуються як «мораль», «моралізаторство», «втручання в чуже життя» тощо.

З одного боку, визнається значимість сім'ї та соціального оточення для благополуччя людей похилого віку, з іншого – молодь дратує те, що вони «нав'язуються», набридають, вчать життю тощо. «Їх шкода, але вони нестерпні» – так можна визначити ставлення до людей похилого віку певної (і чималої) групи молоді, в свідомості якої присутні як позитивні, так і негативні (інтолерантні) стереотипи, пов'язані зі старінням і старістю. Ці стереотипи вступають в протиріччя з фізичним та психологічним станом літніх людей, більшість з яких зберігають працездатність, компетентність, інтелектуальний потенціал, можуть освоювати нові професії, отримувати найновіші знання в області своєї або суміжної професії.

Описані стереотипи і установки української молоді можуть призводити до негативних наслідків як для літніх людей, так і для самого молодого покоління і суспільства в цілому, тому вимагають до себе пильної уваги вчених, психологів і педагогів і соціальних працівників. Особливої уваги заслуговує проблема формування толерантності молоді до літніх людей як особистісної якості, що складається з шанобливого ставлення до людей похилого віку в ході спілкування з ними, розуміння їх характеристик як проявів індивідуальності й неповторності, здатності до компромісу тощо.

Список використаних джерел

1. Анцыферова Л.И. Психология старости: особенности развития личности в период поздней

взрослости. *Психологический журнал*, 2001. № 3. С. 86-99.

2. Глуханюк Н.С., Герш-кович Т.Б. Поздний возраст и стратегии его освоения. Москва: Московский психолого-социальный институт, 2003. 112 с.

3. Ермолаева М.В. Практическая психология старости. Москва: Издательство ЭКСМО-Пресс, 2002. 320 с.

4. Микляева А.В. Возрастная дискриминация как социально-психологический феномен. СПб.: Речь, 2009. 160 с.

5. Смолькин А.А. Социо-культурная динамика отношения к старости: дис.... канд. социол. наук : 22.00.04. Саратов, 2004. 144 с.

References

1. Ancyferova L.I. (2001) Psihologiya starosti: osobennosti razvitiya lichnosti v period pozdnej vzroslosti [Psychology of old age: features of personality development in late adolescence]. *Psihologicheskiy zhurnal*. № 3. S. 86-99.

2. Gluhanyuk N.S. Gershkovich T.B. (2003) Pozdnij vozrast i strategii ego osvoeniya [Late age and strategies for its development]. Moskva: Moskovskiy psihologo-socialnyj institut. 112 s.

3. Ermolaeva M.V. Prakticheskaya psihologiya starosti [Practical psychology of old age]. Moskva: Izdatelstvo EKSMO-Press, 2002. 320 s.

4. Miklyaeva A.V. (2009) Vozrastnaya diskriminaciya kak socialno-psihologicheskiy fenomen [Age discrimination as a socio-psychological phenomenon]. SPb.: Rech. 160 s.

5. Smolkin A. A. (2004) Sociokulturnaya dinamika otnosheniya k starosti [Socio-cultural dynamics of the relation to old age]: dis.... kand. sociol. nauk : 22.00.04. Saratov. 144.

**PICTURE OF OLD AGE AND THE ATTITUDE TOWARDS
IT IN THE JUVENILE AGE
Shamne A.V., Evpak Y.I.**

Abstract. *The article is devoted to analysis of the attitude towards the elderly in modern society. The idea of old age and attitude towards it is studied on a sample of students 19-22 years old (n = 68) on the basis of the use of questionnaire on the study of tolerance between generations and the projective 00method of Nutten. Representations of young people (students) about the period of old age and their relation to the elderly are considered. Positive and negative stereotypes related to aging and old age in the aspect of relations between generations, assessments and attitudes of modern youth are analyzed. The authors consider the level of tolerance to the phenomenon of old age, the content and forms of manifestation of tolerant and intolerant settings in relation to the elderly in adolescence. Representatives of the third age increasingly find themselves in the position of social outsiders, therefore, the article analyzes ways of minimizing the scale of the manifestation of aeism and its negative consequences.*

Key words: *gerontopsychology, juvenile age, students, old age, intolerant settings, tolerance settings, ejmism, stereotypes.*